

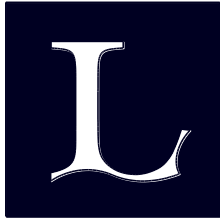
Effekter av sällskapsdjur på välbefinnandet hos äldre människor

Emma Helldner
Camilla Karlsson

Luleå tekniska universitet

C- uppsats
Omvårdnad

Institutionen för Hälsovetenskap
Avdelningen för Omvårdnad

Luleå tekniska universitet
Institutionen för hälsovetenskap
Avdelningen för omvårdnad

Effekter av sällskapsdjur på välbefinnandet hos äldre människor

The effects of companion animals on the wellbeing of elderly
people

Emma Helldner

Camilla Karlsson

Kurs: Examensarbete 15 hp

Vårterminen 2010

Sjuksköterskeprogrammet 180 hp

Handledare: Maud Lundbäck

Effekter av sällskapsdjur på välbefinnandet hos äldre människor

The effects of companion animals on the wellbeing of elderly people

Emma Helldner

Camilla Karlsson

Institutionen för omvårdnad

Luleå tekniska universitet

Abstrakt

Inom all institutionsvård är inaktivitet, tristess och ensamhet vanligt förekommande och dessutom är sjukhusavdelningar eller vårdhem en miljö i vilken det är svårt att bli sedd och lyssnad till. Att känna lugn och trygghet är en förutsättning för att kunna upprätthålla välbefinnande och beröring är ett grundläggande basbehov hos alla människor. Djur har sedan urminnes tider tillfredsställt människans behov av trygghet, lugn och närhet och de gör det än idag. Syftet med litteraturstudien var att söka evidens för om sällskapsdjur har effekt på välbefinnandet hos äldre personer i särskilt boende eller inneliggande på vårdavdelning. Metoden som användes var vetenskaplig systematisk litteraturstudie där tio artiklar ingick. Studiens slutsatser blev: minskar oro, ångest och depression; kan förbättra fysiologiska mätvärden; ökar social interaktion och ökar aktivitet. Slutsatsen av detta är sällskapsdjur som omvårdnadsintervention kan förbättra välbefinnande hos den äldre människan genom att ökat intresse för andra människor och viljan att interagera. Sällskapsdjur som omvårdnadsintervention leder till minskad förekomst av oro och depression och ökad aktivitet till följd utav samvaron med djuren. I vissa fall leder även kontakten med sällskapsdjur till sänkt puls och blodtryck, vilket ytterligare indikerar på minskad oro hos deltagarna.

Nyckelord: Sällskapsdjur, äldre, välbefinnande, litteraturstudie, evidens.

Sverige har en av Europas äldsta befolkningar med 17,2 procent personer över 65 år, en siffra som förväntas stiga med ytterligare 50 procent under de kommande 15 åren (Statistiska centralbyrån [SCB], 2004). Med detta som bakgrund har vi valt att i denna studie definiera äldre som människor över 65 år. Enligt Strömfelt (2005) ökar medellivslängden bland människor stadigt vilket gör det allt viktigare att fokusera på en god folkhälsa för den äldre befolkningen. Sänkt livskvalitet hos äldre personer kan endast till 30 procent förklaras av sjukdom och resterande 70 procent beror på helt andra faktorer. Av dess faktorer är olika förluster den vanligaste, det kan handla om förlust av vänner, släktingar eller förlust till följd av skilsmässa. Sorg klassificeras inte som en sjukdom, trots att den i många fall leder till det.

För en bestående hälsa är fysisk aktivitet och goda matvanor samt att uppleva tillvaron som meningsfull avgörande (Strömfelt, 2005). Enligt Weingourt (1998) kan det som formar känslan av meningsfullhet vara prestationer i arbetslivet, relationer, en hobby eller husdjur. Ibland utgör hög ålder och/eller sjukdom ett hinder för att utföra de aktiviteter som tidigare givit en känsla av meningsfullhet. I vissa fall hindrar omständigheterna den äldre människan från att bo kvar i sitt eget hem vilket kan leda till känslor av ensamhet och isolering. För att de äldre ska ha ökad möjlighet att trivas och känna att de lever i en givande vårdmiljö krävs insatser som stärker de äldres känsla av samhörighet och meningsfullhet. Antonovsky (2005, s. 42-48) beskriver meningsfullheten som en viktig komponent i människors liv.

Meningsfullheten tillsammans med begriplighet och hanterbarhet utgör tillsammans det som Antonovsky kallar känsla av sammanhang (KASAM). När vi upplever en känsla av sammanhang mår vi helt enkelt bra. Enligt Håkanson, Palmgren Karlsson, Sallander och Henriksson (2008) upplevs en känsla av sammanhang när personen tar hand om djur eftersom aktiviteten upplevs som meningsfull, begriplig och hanterbar. Även människor med mycket begränsad arbetsförmåga kan finna en meningsfull arbetsuppgift i att ta hand om.

Abraham Maslows behovstrappa (refererad i Beck-Friis, Strang & Beck-Friis, 2007, s. 11), är en teori som bygger på att människans behov är ordnade i fem olika nivåer. Enligt denna teori kan vi först när våra behov på en viss nivå är tillfredsställda känna behov av att nå nästa nivå. På ”trappans” första steg finns de rent kroppsliga behoven som att äta, dricka och sova. Sedan följer stegen i följande ordning: trygghetsbehov, gemenskaps- och tillgivenhetsbehov, behov av uppskattning och behov av självförverkligande. För många människor kan ett djur innebära både trygghet och gemenskap. Djuret ger glädje och uppskattning vilket tillfredsställer vårt behov av självförverkligande. Självförverkligande är grunden till en utvecklad självrespekt

och den förstärks i relationer där man känner sig bekräftad och uppskattad för den man är (Beck-Friis et al., 2007, s. 11). Levinson (1969) beskriver att kontakten med djur fyller ett basbehov hos människan eftersom djur har en kompetens att påverka människor på ett sätt som vårdpersonal saknar.

Patientens känsla av välbefinnande i vårdmiljön beror på dennes individuella förväntningar. Det är när förväntningar uppnås och överträffas som patienten upplever en atmosfär av välbefinnande. Att känna sig sedd är av stor betydelse för känslan av välbefinnande. Den fysiska miljön utgör en del av möjligheten att känna en atmosfär av välbefinnande, är miljön familjär mår patienten bättre (Edvardsson, Sandman & Holriz Rasmussen, 2005).

Välbefinnande kan karaktäriseras som ett tillstånd präglad av subjektiva känslor av behag och välmående, samt upplevelser av belåtenhet, njutning och alla typer av lycka (Orem, 1995, s. 101). Välbefinnandet förändras med ökad ålder, och hur det förändras beror på den enskilda individens livsstil, upplevelse och användande av de resurser som finns att tillgå (Tornstam, 1998, s. 182-186).

Husdjur har följt människan genom alla tider och ett samspel har utvecklats, till fördel för både människa och djur. Även om djur idag inte har en direkt påverkan på vår överlevnad så är de för många människor ovärderliga som sällskap och känslomässigt stöd (Beck-Friis et al., 2007, s. 14). Med sällskapsdjur avses i denna studie djur som medvetet tränats och används i syfte att besöka patienter samt burfåglar som stationeras på en vårdavdelning eller på ett boende i terapeutiskt syfte. Hooker, Freeman och Stewart (2002) redovisar att djur länge använts inom vården och inom många olika verksamheter som mentalsjukhus och vårdhem för krigsveteraner. Inte förrän på 1960-talet har användandet dokumenterats mer vetenskapligt. Enligt Håkanson et al. (2008) är djur och natur något som får oss att koppla av, men även ett fritidsintresse som starkt påverkar livsstil och social identitet.

I en historisk litteraturöversikt (Hooker et al., 2002) beskrivs hur terapi med djur har utvecklats. På 1970-talet infördes djurterapi på ett äldreboende i Ohio, USA och de var därmed de första att införa djurterapi i denna miljö. Efter ett par år flyttades verksamheten till en vårdhemsmiljö för äldre människor där terapiformen framgångsrikt introducerades. Nu sågs terapiformens positiva effekter i form av förbättrad psykologisk, social och fysisk status. På 1980-talet började sjuksköterskor forska inom ämnet och fann att umgänget med sällskapsdjur hade en avslappnande effekt på människor, att blodtryck och puls sjönk samt att

den perifera temperaturen i huden steg. Under samma tidsperiod skrevs även en studie som handlade om patienter utskrivna från sjukhus efter hjärtinfarkt eller kärlkramp, där framkom att patienter som ägde husdjur hade högre överlevnad efter ett år. Under 1990-talet hade sjuksköterskor och vårdpersonal tillräckligt med kunskap och erfarenhet inom ämnet för att kunna börja skriva allt mer detaljerade, beskrivande artiklar i ämnet. Vilka handlade om allt ifrån palliativ vård till arbete med barn. Där framkom att hundar fungerade avledande under procedurer som annars kunde upplevas som smärtsamma och sällskapsdjuren hade en förmåga att lindra patienters stress, oro och ångest (Hooker et al., 2002).

För att sällskapsdjur skall kunna inkluderas i vårdmiljön så krävs att personal inom verksamheten får mer kunskap om sällskapsdjurs positiva effekter. Därför var syftet med denna studie att söka evidens för om sällskapsdjur har effekt på välbefinnandet hos äldre personer i särskilt boende eller ineliggande på vårdavdelning. Denna studie erbjuder information om hur dessa effekter påverkar livet för patienter och hur sällskapsdjur på ett positivt sätt kan öka äldre människors livskvalitet.

Metod

En litteraturstudie där evidens söks för effekterna av sällskapsdjur för den äldre människans välbefinnande.

Design

Litteraturstudien utformades enligt Goodmans sju steg genom att först precisera problemet för utvärderingen och sedan precisera studiernas inklusions- och exklusionskriterier. I nästa steg formuleras en plan för litteratursökningen innan den genomförs och studier som möter inklusionskriterierna samlas in. Efter att detta genomförts tolkas och sammanställs bevisen från de individuella studierna och slutligen formuleras rekommendationer baserade på bevisens kvalitet (Goodman, 1993, s. 9).

Då frågeställningen syftar till att undersöka effekten av sällskapsdjur för äldre människors välbefinnande användes Flemmings tabell för att strukturera och precisera frågeställningen (Willman, Stoltz & Bahtsevani, 2006, s. 56-57).

Tabell 1, Flemmings tabell

Population	Intervention	Kontraintervention	Resultat
Personer > 65år, boende på vårdinstitution	Sällskapsdjur som terapi	Traditionell behandling	Ökat välbefinnande

Litteratursökning

De referensdatabaser som användes var PubMed/Medline, CINAHL samt PsychINFO. Fyra artiklar återfanns via manuell sökning. Även sökningar i Cochrane Library gjordes men där blev inga artiklar funna. Enligt Willman et al. (2006, s. 65) används flera olika källor för att undvika publiceringsbias. För att kunna använda de vanligast förekommande sökorden användes MeSH-termer men även fritextsökningar. De sökord som användes var: *nursing homes, theraputic, animal, dogs, anxiety, aged, animal assisted therapy, stress, elderly, pet therapy, older people, animal assisted activity, aging, health* och *loneliness*. Dessa kombinerades enligt Willman et al. (2006, s. 66-67) med den booleska sökoperatör AND för att uppnå träffsäkerhet i sökningen och därmed öka chansen att finna artiklar som svarar på syftet. I tabell 2 redovisas detaljerat hur litteratursökningen gick till. Inklusionskriterier var till en början alla artiklar som beskrev någon form av behandling eller terapi med hjälp av sällskapsdjur, men kom senare att smalna av och artiklar som innefattade effekter på

välbefinnandet hos djurägare exkluderades. Vi exkluderade även artiklar som handlade om djur av lantbrukstyp exempelvis hästar, kor, höns eller får. Vi valde att inte exkludera artiklar som inte enbart handlade om äldre personer, för att öka sökningens omfång. Majoriteten av artiklarna var publicerade på engelska och vi begränsade därför vår sökning till engelska och svenska. För att välja ut de mest relevanta artiklarna granskades först titlarna på sökträffarna. Därefter lästes 33 abstrakt där titeln på artikeln svarade på studiens syfte. Sjutton av dessa artiklar lästes igenom och tio artiklar valdes ut att användas i studien som bäst motsvarade syftet. Denna litteraturstudie innehåller både kvalitativa och kvantitativa studier.

Tabell 2, litteratursökning.

Söknr	*)	Söktermer	Limits	Antal träffar	Granskade abstrakt	Antal valda artiklar
PubMed/Medline 2010-02-10						
1	MSH	Animal assisted therapy	English	4	2	1
2	MSH	Bonding, Human-Pet	English, 65+ år	200	7	5
		Relaterade artiklar			2	
3	MSH	Nursing homes		24799		
4	MSH	Therapeutic		2071149		
5	FT	Animal		4044793		
6		3 AND 4 AND 5	English	29	5	2
7	MSH	Dogs		261450		
8	MSH	Anxiety		41537		
9	MSH	Aged		1844020		
10		7 AND 8 AND 9	English, 65+ år	5		

Tabell 2, litteratursökning (forts.)

Söknr	*)	Söktermer	Limits	Antal träffar	Granskade abstrakt	Antal valda artiklar
11	FT	Animal assisted therapy	English, peer-reviewed, exclude medline	33	6	3
12	CH	Pet therapy [major topic]	English, peer-reviewed, exclude medline	124	5	2
13	FT	Animal assisted therapy AND stress		2	2	1
PsycINFO 2010-02-11						
14	FT	Pet therapy	English	179	1	1
15	FT	Pet therapy AND old people	English	16	2	2
16	FT	Animal assisted therapy	English	464		
17	FT	16 AND old people	English	18		
18	FT	16 AND dementia	English	86	1	

*MSH- Messtermer i databasen PubMed/Medline, CH- CINAHL headings i databasen CINAHL, FT- fritextsökning

Dataanalys

Efter genomförd litteratursökning påbörjades analysen av de studier som valts ut. Litteraturen granskades, kvalitetsbedömning genomfördes, bevisvärde fastställdes och textenheter extraherades innan resultatet slutligen sammanställdes (Britton, 2000). Vid kvalitetsbedömningen av artiklarna var syftet att exkludera artiklar av låg kvalitet och till detta användes protokoll enligt Law et al. (1998). Eftersom studien innehåller både kvantitativa och kvalitativa artiklar har protokoll för respektive typ av studie använts. Då alla frågor i protokollen inte var relevanta för studien samt för att förhindra snedvridning av kvalitetsgranskningen, så modifierades granskningsprotokollen med stöd av Willman et al. (2006, s. 95). Beroende på studiens utformning valdes två till fyra frågor bort utav totalt fjorton. Ett poängsystem användes för att jämföra studiernas kvalitet. Frågorna i granskningsprotokollet poängsattes med 1 poäng för positiva svar respektive 0 poäng för negativa eller inadekvata svar. Totalpoängen omräknades sedan till procent för att avgöra studiens kvalitet. För att ge kvalitetsgranskningen av artiklarna större tyngd granskades de enligt Willman et al. (2006, s. 83) av båda författarna oberoende av varandra för att senare sammanställas. De artiklar som hade högst vetenskaplighet och bäst motsvarade syftet användes sedan i studien, de artiklar som inte uppnådde 60 % i kvalitetsbedömningen exkluderades. Artiklarna som slutligen användes i analysen finns redovisade i bilaga 1.

Tabell 3, Kvalitetsbedömning med procentindelning (Willman et al, 2006, s. 96)

Procent av totalpoäng	Kvalitetsbedömning
80 - 100 %	Hög
70 - 79 %	Moderat
60 - 69 %	Låg

För att kunna värdera enskilda studiers bevisvärde, alltså varje enskild studies vetenskapliga kvalitet, måste forskarna ha kunskap om olika vetenskapliga undersökningsmetoder. Detta eftersom metoden påverkar studiens kvalitet och metoder rangordnas olika inom samma forskningsområde (Willman et al., 2006, s. 86-87). Här har en noggrann jämförelse av en studies styrkor och svagheter, tillförlitlighet, betydelse och metod gjorts innan kvalitet och bevisvärde har bestämts. Bevisvärdet påverkas starkt av vilken metod man använt sig av, vilket exempelvis ger randomiserade kontrollerade studier ett högt bevisvärde eftersom det är den forskningsmetod som rangordnas högst. En studie med högt bevisvärd har således en hög vetenskaplighet.

Dataanalysens nästa fas består av att extrahera resultatet från artiklarna för att svara på studiens syfte. Utifrån de extraherade resultatdelarna sammanställs slutsatser. Slutsatsernas evidensstyrka, det vill säga det sammanlagda vetenskapliga underlaget för respektive slutsats, graderas därefter enligt Britton (2000), se tabell 4 för kriterier i graderingen. I tabell 5 presenteras slutsatserna tillsammans med graderingen av evidensstyrka samt artiklarnas bevisvärde.

Tabell 4, Gradering av evidensstyrka för slutsatser (Britton, 2000)

1: Starkt vetenskapligt underlag	2: Måttligt vetenskapligt underlag	3: Begränsat vetenskapligt underlag	4: Otillräckligt vetenskapligt underlag
Minst två studier med högt bevisvärde eller en metaanalys/SÖ med högt bevisvärde	En studie med högt bevisvärde plus minst två studier med moderat bevisvärde	Minst två studier med moderat bevisvärde	En studie med moderat bevisvärde och/eller studier med lågt bevisvärde

Resultat

Tabell 5, Slutsatser och evidensstyrka

Slutsats	Evidensstyrka	Studie	Bevisvärde
Minskar oro, ångest och depression	1	Barker & Dawson, 1998	Moderat
		Bulette Coakley & Mahoney, 2009	Moderat
		Chu et al., 2009	Moderat
		Cole et al., 2007	Hög
		Colombo et al., 2006	Hög
		Falk & Wijk, 2008	Moderat
		Kawamura et al., 2009	Moderat
		Le Roux & Kemp, 2009	Hög
		Richeson, 2003	Låg
Kan förbättra fysiologiska mätvärden	1	Bulette Coakley & Mahoney, 2009	Moderat
		Cole et al., 2007	Hög
		Colombo et al., 2006	Hög
Ökar social interaktion	1	Banks & Banks, 2002	Hög
		Chu et al., 2009	Moderat
		Falk & Wijk, 2008	Moderat
		Kawamura et al., 2009	Moderat
		Colombo et al., 2006	Hög
		Richeson, 2003	Låg
Ökar aktivitet	2	Chu et al., 2009	Moderat
		Colombo et al., 2006	Hög
		Bulette Coakley & Mahoney, 2009	Moderat
		Falk & Wijk, 2008	Moderat

Minskar oro, ångest och depression

Evidensstyrkan i att oro, ångest och depression minskar baserades på nio artiklar, varav tre hade högt bevisvärde, fem moderat bevisvärde och en lågt bevisvärde. Därav blev evidensgraderingen 1, vilket innebar starkt vetenskapligt stöd.

I en studie (Barker & Dawson, 1998) jämfördes två grupper där den ena erhöll sällskapsdjur som terapi och den andra terapeutisk rekreation. Resultatet visade att oron minskade signifikant i gruppen som erhöll sällskapsdjur som terapiform med undantag för de deltagare som levde med missbruksproblemetik. I gruppen som enbart erhöll terapeutisk rekreation fanns en signifikant minskning av oro endast hos deltagare med känslomässiga störningar. Författarna drog därmed slutsatsen att sällskapsdjur minskade oro för ett bredare spektrum av

patienter än terapeutisk rekreation. Även Richeson (2003) såg en signifikant minskning av patienters oroliga beteende efter införandet av sällskapsdjur som terapi. Vidare iaktogs ytterligare minskning av oron vid uppföljningstestet, tre veckor efter avslutad behandling.

I en studie (Cole, Gawlinsky, Steers & Kotlerman, 2007) framkom det att gruppen som fick besök av hund hade en signifikant minskning av ångest jämfört med kontrollgrupperna. Falk och Wijk (2008) beskriver i sin studie hur införandet av burfåglar på en vårdavdelning fick patienterna att le och skratta, vilket indikerade frånvaro av oro, ångest och depression.

Patienterna beskrev fåglarna som vackra och lugnande men även underhållande och trevliga att titta på. Även Colombo, Dello Buono, Smania, Raviola och De Leo (2006) undersökte hur burfåglar påverkade patienter och fann att de inte stördes av ljudnivån på avdelningen när de iakttog fåglarna, de förbättrade sin självuppfattning och uppnådde en högre livskvalitet. En signifikant förbättring gällande kognitiv förmåga, tvångssyndrom, depression/ångest, fobisk ångest och belåtenhet uppmättes.

Bulette Coakley och Mahoney (2009) underströk i sin studie att deltagarna efter varje tillfälle med djurassisteterad terapi uttryckte en positiv utveckling i sin sinnesstämning. På olika sätt kommenterades hur spänning och oro minskat. Många kallade upplevelsen av sällskapsdjur som terapi för lugnande, givande, tröstande eller njutningsfull. Statistiskt signifikanta förbättringar noterades för minskning av spänning/oro, ilska/fientlighet, samt depression/nedstämdhet hos patienter som träffade sällskapsdjur som terapi. I en annan studie (Le Reux & Kemp, 2009) redovisades minskad depressivitet för undersökningsgruppen, dock ej signifikant.

Kawamura, Niiyama och Niiyamas (2009) beskriver hur vissa av deltagarna kände sig ensamma och irriterade i sitt dagliga liv till följd utav en inrutad och rutinartad vardag. Hundarnas regelbundna besök på boendet upplevdes som positivt av deltagarna och lockade fram känslor av glädje och ro. Enligt Chu, Liu, Sun och Lin (2009) ökade patienternas självförtroende, psykiska välmående och känslomässiga tillstånd signifikant efter åtta veckor med regelbundna besök av hundarna.

Kan förbättra fysiologiska mätvärden

Detta påstående grundades på tre artiklar där två hade högt bevisvärde och en moderat bevisvärde. Detta gav evidensgradering 1, vilket indikerade på ett högt vetenskapligt underlag.

Cole et al. (2007) visade att det systoliska blodtrycket och pulmonella inkilningstrycket hos svårt hjärtsjuka patienter minskade vid kontakt med sällskapsdjur. Även adrenalin och noradrenalin nivåerna sjönk under samt efter terapin. Det diastoliska blodtrycket minskade under besök av sällskapsdjur, men inte efter avslutat besök. Enligt Bulette Coakley och Mahoney (2009) sjönk andningsfrekvensen och smärtan minskade hos inneliggande patienter efter att de interagerat med sällskapsdjur. Även Colombo et al. (2006) uppmärksammade fysiologiska förändringar hos deltagarna som interagerade med djur.

Ökar social interaktion

Att den sociala interaktionen ökar baserades på två artiklar med högt bevisvärde, tre artiklar med moderat bevisvärde och en artikel med lågt bevisvärde. Vilket gav evidensgradering 1, vilket tyder på ett starkt vetenskapligt stöd.

Richeson (2003) beskrev hur de dementa deltagarnas förmåga att ta kontakt med och interagera med hund och hundförare ökade under studiens gång. Även deras förmåga att minnas samt viljan att se på hunden, röra vid hunden, tala till hunden och delta i aktivitet med hunden ökade signifikant. Studier (Chu et al., 2009; Falk & Wijk, 2008 & Kawamura et al., 2009) visade att närhet till sällskapsdjur ledde till en bättre kontakt mellan boende och personal då de genom djuren fick ett gemensamt samtalsämne, något de delade med varandra. Enligt Falk och Wijk (2008) och Kawamura et al. (2009) gav terapin liv åt minnen från tidigare ägda husdjur vilket gav upphov till berättelser som delgavs andra deltagare, patienter och personal som ytterligare förstärkte den goda relationen mellan parterna. Vidare beskrev Kawamura et al. (2009) att interaktionen mellan deltagarna utvecklades under studiens gång. Genom kontakt med djur fick de andrum från det dagliga livet och kunde för en stund slippa känslan av ensamhet och irritation. Terapin var enligt deltagarna ett välkommet avbrott i den annars inrutade vardagen. Slutligen tyckte deltagarna inte bara om att själva delta i samvaron med hundarna, de uttryckte även glädje över att se andra leka och tala med dem. Hundarna ökade deltagarnas intresse för andra människor. Banks och Banks (2002) beskriver hur sällskapsdjur signifikant reducerade känslan av ensamhet hos äldre på långtidsboenden

jämfört med kontrollgruppen. Det fanns ingen skillnad mellan grupperna som erhöll kontakt med sällskapsdjur en respektive tre gånger per vecka.

Enligt Falk och Wijk (2008) valde patienterna att lämna sina rum för att besöka fåglarna i allrummet och därigenom ökade samvaron mellan patienterna. Samtal inleddes enklare och den icke-verbala relationen mellan patienterna underlättades. Patienterna gav spontana, positiva kommentarer om fåglarna och försökte via gester och ansiktsuttryck uppmärksamma de andra om fåglarna. Även Colombo et al. (2006) uppmätte en utveckling av social interaktion hos deltagarna.

Ökar aktivitet

Detta påstående grundades på en artikel med högt bevisvärde och tre artiklar med moderat bevisvärde vilket gav påståendet evidensgradering 2 och därmed ett måttligt vetenskapligt stöd.

Den fysiska aktiviteten ökade genom att deltagarna ville leka med och röra vid hundarna. Även de deltagare som från början varit osäkra i hundarnas närvaro utvecklade en vilja att interagera allt mer med hundarna (Chu et al., 2009). Falk och Wijk (2008) beskriver hur deltagarnas aktivitet ökade då de frivilligt uppmärksammade fåglarna genom att aktivt luta sig framåt mot buren och peka, härma fåglarnas sång och försöka mata dem med små äppelbitar. Uppmärksamheten mot fåglarna varade under längre perioder och återkom även efter störningar av olika slag, exempelvis telefoner som ringer eller larm som går. Patienterna visade vilja att ta hand om fåglarna genom att de påminde personalen om att fylla på med frön och vatten, patienterna sågs även ömsint stryka fåglarna över ryggen. Enligt Colombo et al. (2006) uppmättes en utveckling av fysisk förmåga och egen vård hos de patienter som blev tilldelade fåglar. Även Bulette Coakley och Mahoney (2009) visar på en ökad aktivitet då de patienter som erhöll kontakt med sällskapsdjur som terapi upplevde en minskning av utmattning.

Diskussion

Syftet med denna studie var att söka evidens för om sällskapsdjur har effekt på välbefinnandet hos äldre personer i särskilt boende eller inneliggande på vårdavdelning. Resultatet ledde till fyra slutsatser; minskar oro, ångest och depression; kan förbättra fysiologiska mätvärden; ökar social interaktion och ökar aktivitet.

Vi fann att forskningen stödjer påståenden om att djur har effekt på äldre människors välbefinnande. Vissa effekter uppstår omedelbart vid kontakten och interaktionen med djur. På detta direkta sätt kan sällskapsdjur som terapi minska oro och ångest. Indirekt har djuren effekt via sin motiverande roll för aktivering och även genom att bidra till människans sociala identitet. Sällskapsdjur som terapi ökar den sociala interaktionen på ett indirekt vis genom att sammanföra människor via ett gemensamt intresse. Detta är faktorer som enskilt eller sammantaget bidrar till ett ökat välbefinnande. Det framgår tydligt i artiklarna hur kontakten med djur reducerar stressnivåer. Beskrivningar omfattar emotionella reaktioner på djur såsom känsla av lugn, ökad trygghet och välbefinnande.

Resultatet i denna studie visar att sällskapsdjur som terapi minskar förekomsten av oro, ångest och depression, något som dock inte beskrivs är orsaken till denna effekt. Enligt Uvnäs Moberg (2000, s. 16, 42, 142-143) aktiverar fysisk kontakt oxytocinsystemet i kroppen. Oxytocin är det hormon som skänker kroppen lugn och ro, minskar stress och smärtekänslighet, samt sänker nivåerna av stresshormonet kortisol. Den fysiska kontakten finns naturlig i relationen till ett djur, det är inte bara den känslomässiga upplevelsen som ger oss trygghet och välbefinnande utan närheten i sig. Oxytocin frisätts när vi omges av goda relationer, dessa relationer behöver inte vara intima utan kan också vara relationer till djur. Buschmann och Hollinger (1994) beskriver hur patienter med negativ inställning till beröring hade ökad förekomst av depression jämfört med patienter som hade en positiv inställning till beröring vilket ytterligare understryker hur den fysiska kontakten ökar välbefinnandet hos människor. Enligt Uvnäs Moberg (2000, s. 143) är det oväsentligt huruvida närheten uppstår mellan människor eller människa och djur. Resultatet visade att även det för de som har svårt för mänsklig beröring upplevde kontakten med djur behaglig. Djuren blev en resurs som gav vårdpersonal en möjlighet att även låta tillbakadragna personligheter uppleva minskad oro, ångest och depression och därmed öka välbefinnandet.

Slutsatsen om att sällskapsdjur som terapi kan förbättra fysiologiska mätvärden kan tänkas ha ett samband med slutsatsen om minskad oro, ångest och depression. Detta eftersom oro och stress rent fysiologisk är kopplat till de system i kroppen som står för lugn och ro (Uvnäs Moberg, 2000, s. 14, 45). Det känns därför naturligt att anta att ökat lugn hos den äldre människan leder till förändringar i fysiologiska mätvärden eftersom att puls och blodtryck förhöjs vid stress (Danielsson et al., 2009). Även om det vetenskapliga underlaget för att djur kan förbättra människors fysiologiska mätvärden var begränsat. Så finns andra beskrivningar av fysiologiska effekter i litteraturen. Wells (2007) beskriver att det sedan länge är känt att hundar kan hjälpa människor med olika typer av handikapp. Oavsett om det handlar om ledarhundar, signalhundar eller servicehundar bidrar dem till ett ökat psykologiskt välbefinnande hos ägarna, de minskar även känslan av isolering som ett fysiskt handikapp kan medföra. Dessutom ökar de ägarens sociala självförtroende, stärker självkänslan. På senare tid har forskare mer och mer intresserat sig för hundars förmåga att verka som ett screeningverktyg för att finna sjukdomar så som cancer, epilepsi och diabetes.

I studiens resultat finns starkt vetenskapligt stöd för att sällskapsdjur som terapi ökar den sociala interaktionen och därmed minskar känslan av isolering och ensamhet. Enligt Tornstam (1998, s. 187) beror välbefinnandet hos en individ på om denne har någon förtrogen i sitt liv, någon som fungerar som skydd eller buffert mot olika typer av negativa händelser. Har man en förtrogen i sitt liv klarar man lättare olika typer av påfrestningar. Enligt Weingourt (1998) har alla människor ett behov av att älska och uppskatta andra, och att i gengäld också själv bli älskad och uppskattad av andra. Utifrån vår studie framgår det som troligt att djurens förmåga att ägna människor sin odelade uppmärksamhet och kärlek, kombinerat med möjligheten för människan att uppskatta någon är anledningen till att sällskapsdjur som terapi så framgångsrikt reducerar känslan av ensamhet och ökar den sociala interaktionen. Enligt Uchino (2009) är socialt stöd en av de viktigaste faktorerna för ett psykiskt och fysiskt välbefinnande. Utan det sociala stödet från sin närmsta omgivning mår inte människor bra, speciellt inte då de möter ett hinder. Vidare menar Uchino att dödligheten är högre hos dem som saknar detta sociala stöd, speciellt hos deltagarna som lider av hjärtsjukdomar. Att uppleva ett stöd från sina närmsta ger människan en möjlighet att genom samtal kunna lätta på sina problem och frågor, ge andrum åt oro, stress och ångest. Att ha någon vid sin sida i svåra situationer, någon som känner en sedan innan sjukdomen gör att den sjuke känner sig som en hel människa och inte bara som en sjukdom som ska botas. Vidare beskriver Weingourt (1998) att många av de förutsättningar som krävs för att möta dessa behov av närhet förloras

när man blir gammal. Förutsättningar som kan vara allt ifrån tillfredsställelse i arbetslivet, förlust av vänner eller en make/maka, barn som flyttar eller förlust av tidigare förmågor. Detta kan leda till känslor av ensamhet och isolering. Många av de förluster som äldre utsätts för lämnar dem sårbara för ensamhet och ensamheten i sin tur kan leda till påverkan på kognitiv status. Sällskapsdjur som terapi har i vår studie framgångsrikt visat sig reducera känslan av ensamhet och isolering, det är troligt att det har att göra med hur djuren tillfredställer det grundläggande behovet av närhet och människans önskan att få älska och älskas.

Interaktionen med djur kräver inte vältalighet, god hörsel eller felfri syn som är vanligt bland äldre människor. Djuren förenade människor med likartade intressen vilket ökade den sociala interaktionen.

I vår studie har vi funnit starkt vetenskapligt stöd för hur sällskapsdjur som terapi ökar aktivitet vilket i sin tur främjar en mer aktiv livsstil som långsiktigt förbättrar den äldre människans välbefinnande. Tornstam (1998, s. 182-186) lyfter fram att graden av välbefinnande beror på om individen själv valt den livsstil denne har. Om individen påtvingats ett mindre aktivt liv på grund av sjukdom minskar välbefinnandet. Norling (refererad i Norling, 2002) beskriver en passiv livsstil och understimulering som en dominerande orsak till ohälsa och vårdberoende bland äldre. Låg fysisk aktivitet har visat sig ha negativa konsekvenser för både fysisk och psykisk hälsa. Vidare beskrivs svårigheter med att få passiva äldre människor att förändra sin livsstil och öka sin fysiska aktivitet tillräckligt. För att tillfredställa människors viktiga behov av fysisk, psykisk och social stimulans så har vissa aktivitetstyper visat sig vara mer stimulerande än andra. Naturbaserade aktiviteter såsom kontakt med sällskapsdjur, har visat sig ge en mycket bredare stimulans än att titta på TV eller kulturella aktiviteter såsom att gå på teater eller museum. Resultatet i vår studie visar att omhändertagandet av djur alltid kräver någon form av aktivitet, oavsett om det gäller att röra armen när man stryker en katt över ryggen eller lutar sig fram för att ge en hund något att äta.

För en person som är djurallergisk kan närvaron av djur innebära livsfara – det är ett faktum som vi under inga omständigheter får blunda för. Enligt SCB (2006) har 8 % av Sveriges befolkning i åldern 18-84 år svåra besvär av sin djurallergi. En större andel av de som lider av allergiska besvär hör dock till den yngre befolkningsgruppen. Förekomsten av svåra allergiska besvär är således inte alls speciellt vanligt bland den äldre befolkningen och siffran uppgår enbart till 2 % bland personer 80-84 år. Detta tyder på att det inte borde vara några

problem med implementering av sällskapsdjur som terapi på ett äldreboende med hänsyn till förekomsten av allergiska besvär bland de äldre. Dock måste man också ta i beaktning att personal kan tänkas lida av allergiska problem. Vi får heller inte glömma bort hur djurets närvaro för någon som lider av annan sjukdom kan vara det som håller livsgnistan uppe. Är närvaron av djur det som krävs för att främja hälsa och välbefinnande hos vissa personer skall tillgång på det vara en självklarhet. På samma sätt måste det finnas tillgång på allergisanerade miljöer för de som är i behov utav det.

Metoddiskussion

Artiklarnas kvalitet granskas och värderas först enskilt och sedan fattade ett gemensamt beslut om graderingen, vilket enligt Polit och Beck (2004, s. 431) stärker trovärdigheten i granskningen. Granskningsprotokollet inspirerades av Law et al. (1998) men för att passa varje enskild artikel och minimera snedvridning modifieras protokollet vilket enligt Willman et al. (2006, s. 95) ytterligare stärker granskningen. En begränsning i bedömningen är avsaknaden av erfarenhet i bedömning av statistiska metoder.

Något som framkommit under arbetets gång är avsaknaden av kvalitativ forskning inom området. De flesta vetenskapliga artiklar har kvantitativ ansats och fokus ligger på att finna de mätbara effekterna av terapiformen snarare än upplevelsen av sällskapsdjur som terapi. Detta kan ha begränsat resultatet då mycket av de positiva effekterna av sällskapsdjur som terapi ligger i den subjektiva upplevelsen. I flera av artiklarna används olika effektmått och deltagarna har varierande hälsostatus, detta tror vi är anledningen till att sällskapsdjur som terapiform får olika kraft i sin effekt i olika studier. Dock är det enklare att bedöma bevis från kvantitativa artiklar i evidensstudier som denna, då detta är tydligare beskrivet i litteraturen.

Slutsats

Trots att vi under studiens gång fått bekräftat att sällskapsdjur har många positiva effekter på välbefinnandet hos äldre människor har vi förståelse för att det kanske inte är den optimala lösningen att introducera ett djur på varenda sjukhusavdelning. Vi anser emellertid att sällskapsdjur som terapiform med fördel kan användas inom äldreomsorgen. Det som bör undersökas vidare är hur personalen uppfattar sällskapsdjur som terapi. Det hade varit en intressant synvinkel i de studier där fåglar infördes på äldreboende, för trots de goda

effekterna på patienterna så är det för framtida implementering ändå av intresse att se hur personalen upplever den här formen av terapi.

Med tanke på de positiva effekter som sällskapsdjur har på äldre människors välbefinnande vore det önskvärt att terapiformen i framtiden börjar användas mer i vården samt att metoden får det erkännande den förtjänar. Minskat välbefinnande, ensamhet och isolering är förekommande ute i verksamheten idag. Effekterna av terapin är tydliga då de framgångsrikt förbättrar välbefinnandet på flera olika sätt hos äldre människor. För att sällskapsdjur som terapi ska kunna börja användas i större utsträckning inom vården så måste information om terapin nå ut till omvårdnadspersonal. Detta kan göras genom föreläsningar som presenterar teorin eller via skriftligt material. Vi tror att det finns många frågor hos vårdpersonal kring införandet av sällskapsdjur som terapi och det är viktigt att dessa frågor blir diskuterade. För att en implementering ska vara möjlig är det lämpligt att låta personal träffas i grupp för att diskutera sina frågor och intryck innan det blir tal om införsel av nya rutiner.

Referenser

Artiklar markerade med * har använts i analysen

Antonovsky, A. (2005). *Hälsans mysterium*. Stockholm: Natur & Kultur.

*Banks, M., & Banks, W. (2002). The effects of animal-assisted therapy on loneliness in an elderly population in long-term care facilities. *The Journals of Gerontology*, 57, 7, 428-432.

*Barker, S., & Dawson, K. (1998). The effects of animal-assisted therapy on anxiety ratings of hospitalized psychiatric patients. *Psychiatric Services*, 49, 6, 797- 801.

Beck-Friis, B., Strang, P., & Beck-Friis, A. (2007). *Hundens betydelse i vården – erfarenheter och praktiska råd*. Stockholm: Gothia Förlag AB.

Britton, M. (2000). Så graderas en studies vetenskapliga bevisvärde och slutsatsernas styrka. *Läkartidningen*, 97, 40, 414-415.

*Bulette Coakley, A., & Mahoney, E. (2009). Creating a therapeutic and healing environment with a pet therapy program. *Complementary Therapies in Clinical Practice*, 15, 141- 146.

Buschmann, M.T., & Hollinger, L.M. (1994). Influence of social support and control on depression in elderly. *Clinical Gerontologist*, 14, 4, 13-28.

*Cole, K., Gawlinski, A., Steers, N., & Kotlerman, J. (2007). Animal-assisted therapy in patients hospitalized with heart failure. *American Journal of Critical Care*, 6, 6, 575- 585.

*Colombo, G., Dello Buono, M., Smarnia, K., Raviola, R., & De Leo, D. (2006). Pet therapy and institutionalized elderly: a study on 144 cognitively unimpaired subjects. *Archives of Gerontology and Geriatrics*, 42, 207- 216.

*Chu, C., Liu, C-Y., Sun, C-T., & Lin, J. (2009). The effect of animal-assisted activity on inpatients with schizophrenia. *Journal of Psychosocial Nursing*, 47, 12, 42- 48.

Danielsson, M., Heimerson, I., Lundberg, U., Perski, A., Stefansson, C-G., & Åkerstedt, T. (2009). *Folkhälsorapport*. Stockholm: Socialstyrelsen.

Edvardsson, J. D., Sandman, P-O., & Holriz Rasmussen, B. (2005). Sensing an atmosphere of ease: a tentative theory of supportive care settings. *Scandinavian Journal of Caring Science*, 19, 344-353.

*Falk, H., & Wijk, H. (2008). Natural activity: an explorative study of the interplay between cage-birds and older people in a Swedish hospital setting. *International Journal of Older People Nursing*, 3, 22-28.

Goodman, C. (1993). *Literature searching and evidence interpretation for assessing health care practices*. Statens beredning för utvärdering av medicinsk metodik (SBU): Stockholm.

Hooker, S., Freeman, L., & Stewart, P. (2002). Pet therapy research: a historical review. *Holistic Nursing Practice*, 17, 1, 17-23.

Håkanson, M., Palmgren Karlsson, C., Sallander, M., & Henriksson, G. (2008) *Husdjur och folkhälsa, en forskningsöversikt om betydelsen av husdjuren och lantbrukets djur för människors hälsa*. Västra Götalandsregion/SLU Skara/Agroväst, Rapport inom projekt Djur och människors hälsa.

*Kawamura, N., Niiyama, M., & Niiyama, H. (2009). Animal-assisted activity, experiences of institutionalized Japanese older adults. *Journal Psychosocial Nursing*, 42 (1), 41-47.

Law, M., Stewart, D., Pollock, N., Letts, L., Bosch, J., Westmorland, M., & Philpot, A. (1998) McMaster University.

*Le Roux, M., & Kemp, R. (2009). Effect of a companion dog on depression and anxiety levels of elderly residents in a long-term care facility. *Psychogeriatrics*, 9, 23-26.

Levinson, B. M. (1969). *Pet-orientated child psychotherapy*. Springfield: Charles C. Thomas press.

Norling, I. (2002). Djur i vården. En forskningsöversikt om hur sällskapsdjur kan påverka äldres hälsa och livskvalitet. Göteborg, Sektionen för vårdforskning, Sahlgrenska sjukhuset, Göteborgs Universitet: 46.

Orem, D. (1995). *Nursing: concepts of practice*. St. Louis: Mosby.

Polit, D., & Beck, C. (2004). *Nursing Research (7th edition)*. Philadelphia: Lippincott Williams & Wilkins.

*Richeson, N. (2003). Effects of animal-assisted therapy on agitated behaviors and social interactions of older adults with dementia. *American Journal of Alzheimer's Disease and other Dementias*, 18, 353-358.

Statistiska centralbyrån. (2006). *Ohälsa och sjukvård, 1980-2005*. Stockholm: Författaren.

Statistiska centralbyrån. (2004). *Välfärd, 2, 26*. Stockholm: Författaren.

Strömfelt, R. (2005). *Folkhälsoarbete bland äldre*. Östersund: Statens Folkhälsoinstitut.

Tornstam, L. (1998). *Åldrandets socialpsykologi*. Stockholm: Rabén Prisma.

Uchino, B. N. (2009) Understanding the Links Between Social Support and Physical Health: A Life-Span Perspective with emphasis on the separability of Perceived and Received Support. *Perspectives on Psychological Science*, 4 (3), 236- 255.

Uvnäs Moberg, K. (2000). *Lugn och berörning, oxytocinets läkande verkan i kroppen*. Stockholm: Bokförlaget Natur och Kultur.

Weingourt, R. (1998). Using Margaret A. Newman's theory of health with elderly nursing home residents. *Perspectives in Psychiatric Care*, 34(3), 25-30.

Wells, D. L. (2007). Domestic dogs and humans: an overview. *British Journal of Psychology*, 12, 145-156.

Willman, A., Stoltz, P., & Bahtsevani, C. (2006). *Evidensbaserad omvårdnad – en bro mellan forskning och klinisk verksamhet*. Lund: Studentlitteratur.

Bilaga 1, Artikelöversikt (n=10)

Författare/År/Land	Titel	Syfte	Metod	Deltagare (bortfall)	Resultat	Typ Kvalitet
Banks & Banks. 2002. USA	The effects of Animal Assisted Therapy on loneliness in an elderly population in long-term facilities.	Utvärdera om Djurassisterad terapi objektivt kan förbättra/förminska ensamhet hos äldre.	Power analys	45 (0)	Terapin visade sig signifikant reducera ensamhet.	RCT Moderat
Barker & Dawson. 1998. USA	The effects of Animal Assisted Therapy on anxiety ratings of hospitalized psychiatric patients	Undersöka om Djurassisterad terapi kan minska oron hos inneliggande psykiatriska patienter. Samt om det finns skillnader i minskningen kopplat till patienternas olika diagnos.	Observationsstudie	230 (6)	Signifikant minskning av oro efter djurassisterad terapi.	Tvärsnitt Moderat
Bulette Coakley & Mahoney. 2009. USA.	Creating A therapeutic and healing environment with a pet therapy program.	Utforska konceptiellt baserade effekter efter deltagande i djurterapi. Man ville också beskriva patienternas upplevelse av djurbesöket.	Observationsstudie. En semistrukturerad intervju avslutade studien.	61 (2)	Signifikant minskning i smärta, sänkt andningsfrekvens och minskad negativ sinnesstämning. Man såg även en signifikant ökning i upplevd energinivå. Kvalitativa mätningar visar på minskad spänning, ångest och oro, samt utmattning och inaktivitet.	Kohort Moderat

Bilaga 1, Artikelöversikt (forts.)

Författare/År/Land	Titel	Syfte	Metod	Deltagare (bortfall)	Resultat	Typ Kvalitet
Chu, Liu, Sun, Lin. 2009. Taiwan.	The effect of animal assisted activity on inpatients with scizhophrenia.	Utvärdera effekterna av djurassisterad aktivitet på självförtroende, kontroll över dagliga aktiviteter och andra psykosociala aspekter på taiwanesiska inneliggande patienter med schizofreni.	Observationsstudie.	30 (3)	Signifikant förbättring på alla effektmått förutom socialtstöd. Ingen förändring på sjukdomssymtom.	RCT Moderat
Cole, Gawlinsky, Steers & Kotlerman. 2007. USA.	Animal Assisted therapy in patients hospitalized with heart failiure	Avgöra om 12-minuters besök av en terapihund förbättrar blodtryck och puls, sänker neurohormonnivåer och minskar oron hos patienter med avancerade hjärtproblem.	Observationsstudie	76 (0)	Signifikant minskning i systoliska blodtrycket och adrenalinnivån.	RCT Moderat
Colombo, Dello Buono, Smania, Raviola & De Leo. 2006. Italien.	Pet therapy and institutionalized elderly: A study on 144 cognetivly unimpaired subjects.	Utvärdera om ett djurterapiprogram har positiv effekt på psykopatologisk status och upplevelse av livkvalitet hos instutionerade äldre utan kognitiv nedsättning.	Observationsstudie	144 (0)	Stödjer hypotesen att djurassisterad terapi har en positiv effekt på det psykologiska välmåendet hos instutionaliserade äldre. Speciellt gäller det depressiva symtom och upplevd livskvalité.	RCT Moderat

Bilaga 1, Artikelöversikt (forts.)

Författare/År/Land	Titel	Syfte	Metod	Deltagare (bortfall)	Resultat	Typ Kvalitet
Falk & Wijk. 2008. Sverige.	Natural activity: An explorative study of the interplay between cage- birds and older people in a swedish hospital setting.	Beskriva interaktionen mellan burfåglar och äldre människor i spontana situationer på en svensk vårdavdelning på sjukhus.	Deltagande observation.	35 (0)	Resultaten indikerar att Djurassisterad terapi har positiv effekt på ofrivillig uppmärksam och mental återhämtning, samt ger ett förhöjt socialt beteende.	Grounded theory. Hög
Kawamura, Niiyama & Niiyama. 2009. Japan.	Animal Assisted Activity, experiences of instututionalized japanese older adults.	Beskriva hur japanska äldre vuxna, efter två år med Djurassisterad aktivitet, upplevde aktiviteten. Undersöka relevansen för klinisk verksamhet.	Intervju	8 (0)	Deltagarna utvecklade ett intresse för sig själva, andra deltagare och sin omgivning detta pga känslan av lättnad och utveckling som det förhållande som utvecklades till terapihundarna. Det kändes även uppfriskande för deltagarna att träffa volontärerna.	Fenomenologisk Hög
Le Roux & Kemp. 2009. Sydafrika.	Effect of a companion dog on depression and anxietylevels of elderly residents in a long-term care facility.	Utvärdera effekten av en sällskapshund på depression och orosnivåer hos boende på ett äldreboende.	Power analys.	16 (1)	Signifikanta skillnader på depression och oro hos både undersökningsgrupp och kontrollgrupp. Dock var skillnaden större hos undersökningsgruppen.	RCT Hög

Bilaga 1, Artikelöversikt (forts.)

Författare/År/Land	Titel	Syfte	Metod	Deltagare (bortfall)	Resultat	Typ Kvalitet
Richeson. 2003. USA.	Effects of animal assisted therapy on agitated behaviours and social interactions of older adults with demetia.	Undersöka effekterna av djurassisterad terapi på aggressivt beteende och socialinteraktion bland äldre med demens.	En semiexperimentell pilotstudie där man vill testa påståenden, uppdelad i tre faser. Observationsstudie	15 (2)	Signifikant minskning i agresivt beteende påvisades. Samt en ökning i socialinteraktion.	Kohort Låg

